

Újabb népköltészeti kiadványok a Kreatív Könyvkiadó gondozásában

Nagy Zsolt (vál., átdolg., szerk.): *Arany László. Fehérlófia és más mesék. Fábíán Gabriella rajzaival.* Kreatív Könyvkiadó, Marosvásárhely 2018. 48 old.

Nagy Zsolt (vál., szerk.): *Találós kérdések és gyermekmondókák. Fábíán Gabriella rajzaival.* Kreatív Könyvkiadó, Marosvásárhely 2018. 48 old.

Nagy Zsolt (vál., átdolg., szerk.): *Benedek Elek. A nap fája és más növénymesék Fábíán Gabriella rajzaival.* Kreatív Könyvkiadó, Marosvásárhely 2018. 48 old.

Tekei Erika (vál., átdolg., jegyz.): *Anekdoták. Pápai Barna illusztrációival.* Kreatív Könyvkiadó, Marosvásárhely 2018. 48 old.

Anelija Hrisztova Vezdarova (vál.) – Iván Andrea (ford.): *Az aranyleány. Bolgár népmesék Pápai Barna rajzaival.* Kreatív Könyvkiadó, Marosvásárhely 2018. 32 old. (Népek meséi 1. Sorozatszerkesztő: Tekei Erika)

Tasnády Erika (vál. és ford.): *Szürke farkas felesége. Breton népmesék. Fábíán Gabriella rajzaival.* Kreatív Könyvkiadó, Marosvásárhely 2019, 32 old. (Népek meséi 2. Sorozatszerkesztő: Tekei Erika)

A népmeséket eredetileg felnőtt mesemondók mesélték felnőtt hallgatóságának, és a népmese gyűjteményeket is felnőtt olvasóknak szánták. A 19. század eleje óta, a *Kinder- und Hausmärchen* (a *Gyermek- és házimésék*), a Grimm testvérek mesegyűjteményének megjelenésétől (1812) a gyermekek számára összeállított mesekönyvekre is igény van. Viszont folklorisztikai és művelődéstörténeti igény van a hitelesen lejegyzett szövegek közzétételére, a területi, nyelvi kultúra megőrzésére is. A nemzeti és lokális identitás megkonstruálásában jelentős szerepet betöltő folklór-műfajok, így a népmese regisztrálása és megőrzése is kiemelt jelentőségűvé vált a 19. és a 20. században egyaránt. Klasszikus népmesekincsünk továbbadása a 21. század kis mesehallgatóinak, olvasóinak újabb kihívást jelent a népmesekönyvek összeállítói, kiadói számára. Hogyan válogassunk a rendelkezésünkre álló népmese gyűjteményekből, hogyan illusztráljuk, hogy utat találjon a multimédia világában, a mediális közteségek labirintusában? Hogyan segíthet az olvasóvá nevelésben és közben az élőszavas mesemondáshoz való visszatérésben is?

Az óvodások számára összeállított foglalkoztatókat, általános iskolai tankönyveket és munkafüzeteket, atlaszokat és gyermekenciklopédiákat közlétező marosvásárhelyi Kreatív Könyvkiadó kortárs írók

gyerekkönyvei mellett 2018-ban és 2019 elején újabb népköltészeti kiadványokkal bővítette kínálatát.

A *Fehérlófia és más mesék* című, kemény táblás, szépen illusztrált, reprezentatív meseválogatás a kiadó gondozásában közzétett emlékkötet Arany János fia, Arany László (1844–1898) tiszteletére, aki 175 esztendeje született, és 2018-ban volt halálának 120 éves évfordulója. A szövegeket válogatta, átdolgozta, szerkesztette Nagy Zsolt néprajzkutató, az igényes, finom vonalú, pasztellszínű rajzok Fábíán Gabriella textilművész és könyvillusztrátor munkái. A kötetben nyolc mese olvasható: a címadó, közkedvelt hősmesénken kívül (*Fehérlófia*, AaTh 301B) négy varázsmese, tündérmese (*Jankó és a három elátkozott királykisasszony*, AaTh 400; *Gagyi gazda*, AaTh 560; *Pancimanci*, AaTh 500; *A szomorú királykisasszony*, AaTh 571), valamint három állatmese (*A kis malac és a farkasok*, AaTh 121; *A kakaska és a jércike*, AaTh 2021A és *A szürke ló*, AaTh 47A) – köztük formáját tekintve formulamese, láncmese, halmozó mese is. A válogatás alapjául Arany László 1862-ben közzétett *Eredeti népmesék* című gyűjteménye, valamint a Magyar Elektronikus Könyvtárban is elérhető Arany László: *Magyar népmesék* című kötet szolgált, mely a Gyulai Pál által szerkesztett, 1901-ben megjelent *Arany László népmese gyűjteménye* című kiadást

Tekei Erika (1970) – néprajzkutató, PhD; szerkesztő, Kreatív Könyvkiadó, Marosvásárhely, tekeierika@gmail.com

Nagy Zsolt (1991) – néprajzkutató, kertészmérnök, Sapientia EMTE, Marosvásárhely, nagyczsolt@yahoo.com

követi. A Nagy Zsolt által kötetbe válogatott nyolc mese közül hét az *Eredeti népmesék*ben is megjelent, *A szürke ló* című mesét viszont Arany László később közölte, a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* első kötetében (*Elegyes gyűjtések Magyarország és Erdély különböző részeiből*), melynek Gyulai Pállal együtt szerkesztője volt.

Az idén jelent meg egyébként *Az Arany család mesegyűjteménye* című kötet, az MTA BTK Néprajztudományi Intézet munkatársai, Domokos Mariann és Gulyás Judit szerkesztésében, az Universitas Kiadó gondozásában. Ez a folklórtörténeti szempontból is jelentős mű az Arany család kéziratot mesé- és találósgyűjteményének, valamint Arany László *Eredeti népmesék* című könyvének szinoptikus kritikai kiadása. Többek között azt is megtudhatjuk belőle, hogy nem állnak rendelkezésre pontos adatok arra vonatkozóan, hogy az 1862-es gyűjteményben közzétett mesék Nagyszalontán vagy később, Nagykőrösön megismert mesék-e, valamint azt is, hogy bár az *Eredeti népmesék*hez egyetlen szerző, Arany László neve társul, valójában a gyűjteményt nővérével, Arany Juliskával együtt állították össze, majd a szerkesztésben Arany János is közreműködött.

A Kreatív Könyvkiadó gondozásában megjelent *A Nap fája és más növénymesék* című kötet Benedek Elek meséiből nyújt érdekes válogatást. Klasszikus népmesegyűjtőink közül Arany László és Benedek Elek is alkalmazta a gyermekolvasókat szem előtt tartó átírási, megfogalmazási gyakorlatot, és persze az általuk közzétett meseszövegekben az adott kor hangulata és a mesegyűjtő/(át)író egyénisége is érezhető. Mivel manapság a környezetvédelem, a környezeti nevelés egyre nagyobb jelentőségű, a néprajzkutató és kertész-mémők Nagy Zsolt arra gondolt, hogy a mesék nyelvén, a mesék világán keresztül lehetne megszerettetni a gyerekekkel a bennünket körülvevő, a saját létünk-höz is szükséges növényvilágot. Néprajzkutatóként figyelt fel arra, hogy – amint a könyv hátsó borítójára írt ajánló szövegben megfogalmazza – „varázs- és tréfás meséinkben a hőst nemcsak természetfölötti lények, állatok és tárgyak veszik körül, hanem mitikus, gyógyító és segítő növények is; a magyar mesekincs ritkaságzámba menő növényfabulái pedig

erkölcsi tanulságot fogalmaznak meg, a növényeket is emberi tulajdonságokkal ruházzák fel.” Ebben a kötetben is nyolc mese kapott helyet, varázs- és tréfás mesék, valamint rövid, csattanóval végződő növényfabulák, melyek egy-egy növény nevének vagy tulajdonságának eredetét magyarázzák meg (*A nap fája; Szőlő szőlő, mosolygó alma, csengő barack; Az aranytulipán; A szegény ember szőlője; Jakab és a zab; Az árvalányhaj; Mese a dohányról; Mese a fákról*). Kertész-mémökként Nagy Zsolt arra csodálkozott rá, hogy „a növényeink mesések”, ám a mesék nyelvén, szórakoztató formában való ismeretszerzésen kívül botanikai ismeretekkel sem árt a gyerekek tudását bővíteni, s ezért egy növényatlaszt is összeállított – *Növények. Gyermekatlasz* címmel –, mely szintén 2018-ban jelent meg a Kreatív Könyvkiadó gondozásában, magyar és román nyelven.

A növénymesék kedves illusztrációi és borítója is Fábian Gabriella munkája, csakúgy, mint az óvodások és az olvasni tanuló kisiskolások számára összeállított *Találós kérdések és gyermekmondókák* című kötet, melyet szintén Nagy Zsolt válogatott és szerkesztett. A válogatás dallamos hanglejtésű, rimbe szedett huszonnyolc találós kérdést, három nyelvtörő mondókát, tizennégy állatokról szóló mondókát és harminckettől származó szöveget tartalmaz, melyek nemcsak mulattatják a kicsiket, hanem egyéni fejlődésüket is segítik, készségeiket is fejlesztik.

A Kreatív Könyvkiadó dicséretes vállalkozása az *Anekdóták* címmel megjelent, apró, mulatságos történeteket tartalmazó válogatás, melyben kiemelkedő történeti személyiségek (Arany János költő, Brassai Sámuel polihisztor, Hunyadi János erdélyi vajda, Magyarország kormányzója, Franz Joseph Haydn osztrák zeneszerző, Rákóczi Julianna, I. Rákóczi Ferenc leánya, Csokonai Vitéz Mihály költő, Deák Ferenc politikus, Kossuth Lajos államférfi, az 1848-as magyar szabadságharc szellemi vezére és mások, összesen harmincnégy közismert személy) hétköznapijait elevenednek meg: emberi gyengeségek, szellemes elszólások, kis párbeszédes jelenetek tanúi lehetünk a kötetet olvasva, s a történetek – anekdotákhoz híven – mindig csattanóval, erkölcsi tanulsággal zárulnak.

A tetszetős kivitelű, szépen illusztrált kiadvány szöveganyagát Tekei Erika néprajzkutató válogatta, és dolgozta át gyerekek számára. Az egyes történelmi korokat megidéző rajzok Pápai Barna munkáját dicsérik. Valamennyi esetben az illusztrátor igyekezett az anekdotákban szereplő személyeket korhű öltözetben és környezetben ábrázolni.

A kötetben húsz, kronológiai sorrendbe rendezett anekdotát találunk. Az anekdoták szövegének megértését személynévmutató is segíti. A válogatás Tóth Béla 1898 és 1903 között megjelentetett *A magyar anekdotakincs* című gyűjteménye alapján készült. Tekei Erika tartalmilag ugyan nem, de stilisztikailag valamelyest átdolgozta a száz évvel ezelőtti szövegeket, s azokat a mai helyesírási szabályok érvényesítésével közölte újra. A kötetben helyet kapott húsz anekdotaszöveg eredeti forrását maga Tóth Béla is jelölte, így akad közöttük Dugonics András *Magyar példa beszédek és jeles mondások* című 1820-as kötetéből (*Megfelel magáért; Hunyadi János ajándéka; Kinizsi, az óvatos*), Fridvalszky Joannes 1767-es *Minerologia magni principatus Transylvaniae Metalla, Semi-metalla, Sulphura... conscripta* könyvéből (*Az aranycsészés kamarás*), Kövály László 1857-es *Történelmi adomák* kiadványából (*A basa esküje; A kis legátus*), Thaly Kálmán *Irodalom- és műveltség-történeti tanulmányok a Rákóczi-korból* című 1885-ös munkájából (*Rákóczi és a nénye*), Reiner Bertalan *Magyar kultúrképek* című 1891–1892-es szintéziséből (*Grassalkovich bókja*) és Ludwig Nohl *Life of Haydn* 1898-as (*A Bűcsű szimfónia*), illetve Gyöngyösi László *Arany János élete és munkái* című 1901-es (*Arany János ifjúságából*) életrajzi munkájából való is. *A nyári szánkázás* francia eredetű vándoraneckdota, a *Hadik András kesztyűi* a már említett gyűjtő, Tóth Béla egy másik, *Mendemondák* címmel megjelent (1900) kötetéből való, *A jégcsap* pedig Hatvány Lajos közlése. A Tekei Erika által válogatott anyagba Tóth Béla kötetéből három olyan történet is bekerült, melyeknél a múlt századfordulón nem jelölt meg forrást a szerkesztő (*A hibátlan könyv; A kolozsvári botanikus kertben; A filozófusruha*), illetve két esetben – pontatlanul – „egykorú lapok” vannak feltüntetve forrásként (*Kossuth és az őrszem; A medve, mikor kacsá*). Egyike a legérdekesebb szövegeknek

mindenképpen a *Debrecenben mindenki doktor* című, hiszen témája valójában Gonello XV. századbeli francia udvari bolond elhíresült tréfájában gyökerezik. Szintén érdekes *A legelső gőzhajó Magyarországon* anekdota, mely Jókai Mór lejegyzésének köszönheti fennmaradását. Ugyan a magyar irodalomban a 16. századtól maradtak fenn az első anekdotaszövegek (Heltai Gáspár és Bornemissza Péter nevéhez fűződően), az anekdota műfajának első tudatos gyűjtőjeként Jókait tartjuk számon.

Összességében tehát egy igényes, reprezentatív válogatást vehet kézbe az olvasó, „erőt, derűt, megnyugvást meríthet belőle bárki, aki a művelődéstörténet mozaikszerű darabkáiból is kiolvassa az egészet, aki a kicsiben is meglátja a nagyot” – írja a kötet hátsó borítóján a kötet összeállítója.

Szintén a Kreatív Könyvkiadó 2018-ban indult vállalkozása és vállalása egy olyan sorozat indítása, mely a magyar népköltészeti alkotások mellett a világ más népeinek, nemzeteinek folklórját kívánja fel- és bemutatni. A *Népek meséi* címmel indult sorozat szerkesztője ugyancsak Tekei Erika néprajzkutató, s eledig két gyűjtemény látott napvilágot: az első 2018-ban, *Az aranyleány. Bolgár népmesék* címmel, a második idén, 2019-ben, *Szürke farkas felesége. Breton népmesék* címmel.

Bár a magyar, sőt az erdélyi könyvpiacra sem egyedi a kezdeményezés, a más gyerekkönyvkiadókól ismert, népek meséit bemutató sorozatokhoz képest a Kreatív Könyvkiadó kötetei, úgy tűnik, újdonságot is képesek felmutatni. Az újszerűség egyrészt a kötetek igényes kivitelében, mesés illusztrációanyagában, másrészt a következetes fordítói, szerkesztői, szöveggondozási és -közlési elvek érvényesítésében mutatkozik meg.

Az aranyleány kötet bolgár földre invitálja a gyereket és felnőtt olvasókat, a benne szereplő két varázsmesét (*Az aranyleány; Szívből jött ajándék*) és egy tréfás mesét (*Aki nem dolgozik, ne is egyék!*), valamint az öt oktató jellegű fabulát, ezópusi mesét (*Mese a hordóról; Az öregek; A gonosz szó örök sebet ejt; Beteg viszi az egészségeset; Az öreg szarvas és a kicsi szarvasborjú*) Anelija Hrisztova Vezsdarova, a sumeni „Petr Beron” Általános Iskola tanítónője válogatta (a

válogatás során az elsődleges szempont az volt, hogy a mesék régi, közismert bolgár népmesék legyenek), és Iván Andrea, az Eötvös Loránd Tudományegyetem bolgár nyelv és irodalom szakot végzett bölcseste fordította magyar nyelvre. Nevéhez több igényes fordítás is kötődik: magyar nyelvre átültetett szövegei 2006 óta több magyarországi folyóiratban olvashatók, fordított már Elin Pelin-, Jordan Radicskov-, Stanislav Stratiev-, Maria Stankova-, Alek Popov- és Boris Aprilov-műveket, az ő fordításában jelent meg a Napkút Kiadónál Konsztantin Pavlov *Antik tragédia* (2006) és Ivan Dimitrov *Mások szemével* (2014) című drámája, de számos, gyerekek számára írt irodalmi szöveget is lefordított magyar nyelvre, amelyeket a Bolgár Országos Önkormányzat adott ki. Bár a kötetet elsősorban gyerekeknek szánták (a színes illusztrációk ugyancsak Pápai Barna munkái), a szakemberek is haszonnal forgathatják. A fordítás egy része a Következő Oldal Alapítványnak és a Szófiai Fővárosi Községnek köszönhetően a szófiai Irodalom és Fordítás Házában készült, az összeállításban pedig a bulgáriai Sumeni Egyetemről Magyarán Pápai Sarolta, a KKM-Balassi Intézet magyar lektora is segédkezett.

A sorozat második köteteként legutóbb napvilágot látott *Szürke farkas felesége* című összeállítás nyugat-franciaországi, breton népmeséket tartalmaz. Ízelítőt nyújt abból a hatalmas, több mint négyszáz mesét felölelő mesekincsből, amelyet François-Marie Luzel (1821–1895), breton néven Fañch an Uhel költő és folklorista a 19. század derekán

gyűjtött Alsó-Bretagne-ban. „Luzel nevét olyan tisztelet övezi a bretonok körében, mint nálunk Kriza Jánosét (1811–1875), magyar kortársát. A nemzetek hajnalán, Európa északnyugati partján Luzel a kelta eredetű breton nyelv és kultúra ügyét tette életcéljává. Járt a falvakat, s a jó mesemondókat több időre is meghívta saját lakására [...] Csak így jegyezhetette le a lehető legpontosabban a hosszú meséket akkor, amikor még nem volt hangfelvevő készülék” – írják róla a kötet utószavában annak összeállítói. A válogatás és fordítás Tasnády Erika munkája, aki a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem magyar–néprajz szakát végezte, s többször is előadást tartott Quimper városában, abban a múzeumban, ahol Luzel sok éven keresztül dolgozott. A kötet összesen négy mesét tartalmaz (*Szürke farkas felesége; A szkarabeuszündér; Barbaik Lohó és a házimanó; Tronkolen királykisasszony*); az illusztrációk Fábíán Gabriella munkái.

Az itt bemutatott újabb – elsősorban a gyerekközönséget megcélzó – kötetekkel a Kreatív Könyvkiadó népköltészeti kiadványkínálata – 2016-tól – elérte a tízet. Fontos megjegyezni végül, hogy a kiadó folytatni kívánja a népköltészeti gyűjtemények szépen illusztrált formában való kiadását; az előkészületben, illetve megjelenés alatt lévő idei kiadványai sorában a *Népek meséi* sorozat újabb kötetei mellett – a Benedek Elek emlékévre való tekintettel – egy újabb Elek apó kötet is szerepel.

Tekei Erika – Nagy Zsolt

Végtelen történet

Keszeg Vilmos: A történetmondás antropológiája, Egyetemi jegyzet.

Kriza János Néprajzi Társaság – BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék, Kvár 2011. 303 old.

„*Tudod a lényeg nagyon más, / Mint a könyvekben, mint a filmekben*” – a Pál Utcai Fiúk zenekar 2000-ben megjelent albumának egyik dalszövegéből idéztem. Ez a kiragadott mondat azt sugallja, hogy vannak olyanok, talán nem is kevesen, akik összetévesztik a

valóságot a fikcióval. Ám amikor ezt teszik, mégsem követnek el főbenjáró bűnt, legalábbis nem viselkednek teljesen logikátlanul.

A történetekről szóló tudományos kutatások azt látszanak alátámasztani, hogy a történetalkotás az

Molnár Eszter (1985) – művészettörténész, irodalomtörténész, az Eötvös Loránd Tudományegyetem *Irodalmi modernség* programjának abszolutóriumot szerzett doktorandusa, Budapest, eszter.molnarka85@gmail.com